

целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия: монография. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 40 с. **4.** Педагогический энциклопедический словарь: справочное пособие. Гл. ред. Б.М. Бим-Бад., ред. кол.: М.М. Безруких, В.А. Болотов, Л.С. Глебова и др. М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. 528 с. **5.** Философский словарь: справочное пособие. Под ред. И.Т. Фролова. М., 1987. 590 с. **6.** Халеева И.И. Подготовка переводчика как вторичной языковой личности. *Тетради переводчика*: научн.-техн. сб. М., 1999. 283 с. **7.** Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Школьные технологии*. 2003. №2. С.58-60. **8.** Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе. *Педагогическое общество России*. М.: Академия, 1999. 168 с. **9.** Ярцева И.К. Педагогические условия формирования социокультурной компетенции студентов отделения переводчиков: Дисс...канд. пед. наук. Воронеж, 2009. 184 с.

Марина Пилипчук
м. Київ, Україна

Сучасний професійний профіль викладача перекладу в європейському просторі вищої освіти

The suggested exploration is devoted to the urgent and under-researched issue of drawing up a competence-based profile of a translation teacher. It briefly reviews which areas of such a profile have been addressed in modern scientific literature. This paper is based on the European experience and attempts to link recently developed UK professional standards in higher education teaching to our field. The theoretical part of this study illustrates that for translator trainers, as for all other professions, drawing up a competence-based profile allows for better analysis of the current situation, and for more appropriate training to be designed. The background ends with an overview of the professional competences developed by the EMT Translator Trainer Profile Competences of the trainer in translation.

Key words: competence, professional training, translation teacher, translation teacher professional profile.

Упродовж останнього десятиліття в науково-освітньому просторі розвинених держав, серед яких Австрія, Велика Британія, Німеччина, Франція, Угорщина, Румунія тощо, триває дискусія міжнародного значення щодо формування комплексу знань, умінь, компетентностей фахового профілю фахівця, що забезпечило б його гармонійну взаємодію з динамічним інформаційно-технологічним суспільством.

Особливо цінним здобутком для освітньої парадигми України є усвідомлення світових тенденцій і їхня екстраполяція у площину вітчизняної професійної освіти.

Проблему підготовки викладачів перекладу та формування їхнього професійного профілю у країнах Європи, зокрема у Великій Британії, обґрунтовано такими вченими як Дороті Келлі, Дональд Кіралі, Деніел Гуадек та затверджено стандартами Академії вищої освіти Великої Британії (*Higher Education Academy – HEA*), Асоціації професійного та освітнього розвитку науково-педагогічних працівників (*Staff and Educational Development Association – SEDA*). Крім того, у статті взято до уваги перелік компетенцій, якими повинен володіти викладач перекладу, що були розроблені експертною групою проекту Європейський Магістр з Перекладу в рамках партнерства Європейської Комісії та європейських вишів (*The EMT Translator Trainer Profile Competences of the trainer in translation, 2013*) [6].

На сьогодні існує відносно велика кількість літератури з перекладознавства та підготовки перекладачів. Однак, часто в центрі уваги цих літературних джерел лежать безособові аспекти, як-от процеси, зміст або види діяльності, а людський фактор при цьому ігнорується. Проте, для забезпечення ефективності у навчальному процесі має бути дві групи учасників і обоє мають важливе значення: студенти та викладачі. З огляду на недостатність досліджень акцент буде зроблено на підготовці саме викладачів.

Як в Україні, так і у країнах Європи викладачі закладів вищої освіти, як правило, окрім викладацької діяльності мають цілу низку інших завдань та зобов'язань, які безпосередньо не пов'язані з навчанням. Вони можуть бути активно залученими до науково-дослідних проектів, адміністративної діяльності чи участі у позакласних науково-виховних заходах, тоді як вдосконалення навичок викладання, як правило, відходить на другий план. Крім того, в професійному колі викладача перекладу похвальною є тенденція брати активну участь у професійній перекладацькій діяльності, тобто бути перекладачем-практиком. Якою б не була система вищої освіти, неможливо знайти вчителів, які тільки навчають.

Для ілюстрації вищезазначеного візьмемо уривок рекламного оголошення про вакансію викладача перекладознавчого факультету у Великій Британії, розміщеного на сайті пошуку вакансії Indeed.com (переклад та підкреслення мої – М.П.):

Триває прийом заявок на посаду викладача повного робочого дня. Кандидат повинен володіти викладацькою майстерністю та бути

готовим поступово брати на себе додаткові навчально-методичні та позакласні обов'язки, як от:

- участь у наукових заходах та комітетах;
- керівництво дипломними проектами студентів;
- залучення до науково-дослідної діяльності;
- виконання обов'язків координатора дисципліни, що включає:
  - консультування студентів;
  - організацію екзаменаційних сесій;
  - прийом вступних випробувань;
  - координацію плану розподілу штатних зобов'язань;
  - прийняття участі у заходах щодо працевлаштування студентів.

Для успішного проходження співбесіди кандидат має бути досвідченим письмовим перекладачем та/або перекладачем-референтом, який готовий в першу чергу сфокусуватися на викладанні, залишаючись при цьому активним у професії перекладача.

(Джерело: www.indeed.com)

Як бачимо із зазначеного оголошення, провідними вимогами до викладача перекладу на світовому ринку праці є готовність та вміння виконувати різнопланову роботу, що впливає з навчального процесу, а також наявність перекладацького досвіду. Професійний досвід перекладача зазвичай розглядається як найважливіша передумова успішного викладання перекладу. Так провідний американський лінгвіст, який спеціалізується на навчанні іноземних мов та підготовці перекладачів, зазначає у своїй праці, що викладачі мов без професійного досвіду перекладу не можуть мати чіткого уявлення про професійного перекладача і відповідно не можуть навчити інших [5, с. 3].

Деніел Гуадек у своїй книзі «Переклад як професія» (“*Translation as a profession*”) підтверджує цю думку словами [4, с. 163]: «...викладачі перекладу повинні провести один місяць у всіх трьох наступних ситуаціях: працюючи в перекладацькій фірмі (як перекладач, редактор або термінолог); працюючи у штаті перекладацького агентства (на посадах, зазначених вище); будучи позаштатним працівником (на посадах, зазначених вище). Для початку цього буде достатньо і це чітко вплине на їхній підхід до навчання» (переклад мій – М.П.).

Однак, лише професійного досвіду перекладача не достатньо для того, аби стати професійним викладачем перекладу. Це підтверджується цитатою французької дослідниці Крістіни Дюрьє [3, с. 8], яка запевняє: «Безперечно, корисним фактором для студентів перекладацьких факультетів є залучення у викладацьку практику професійних перекладачів, однак, це не вважається ідеальним варіантом, оскільки їм бракує спеціальної підготовки» (переклад мій – М.П.).

Відповідно до авторської позиції незалежно від інших міркувань, ті фахівці, котрі присвячують себе викладанню, передусім повинні мати професійну компетентність викладача, підкріплену досвідом та знаннями у відповідній галузі наук, зокрема, у перекладі.

З огляду на складність професійних вимог парадоксальним є те, що університети багатьох країн традиційно приділяли мало уваги фаховій підготовці викладачів. У багатьох країнах існує обов'язкова педагогічна підготовка для вчителів всіх інших рівнів освіти, але в закладах вищої освіти знати, як правило, означає вміти навчати. Як наслідок, молоді викладачі без досвіду викладання в університеті зіштовхуються з проблемами методичного характеру, в той час, як більша увага приділяється їхній дослідницькій діяльності. На щастя, останнім часом спостерігається тенденція деяких університетів, зокрема у Великій Британії, до впровадження програм професійного розвитку, таких як Сертифікати післядипломної освіти в галузі викладання та навчання (*Postgraduate Certificates in Teaching and Learning*). Європейський простір вищої освіти, впровадження якого називають Болонським процесом, надає набагато вищий пріоритет і престиж викладанню, ніж більшість попередніх європейських систем і ставить процес навчання студентів у центрі [2, с. 102].

Як приклад останніх подій у цій сфері, Академією вищої освіти Великої Британії (*Higher Education Academy – HEA*) у 2006 році було створено Національну рамку професійних стандартів науково-педагогічних працівників вищої освіти (*National Professional Standards Framework for Teaching and Supporting Learning in Higher Education*), що у 2011 році набула суттєвого вдосконалення, зокрема у цілях, сферах діяльності, основних знаннях і професійних цінностях [7].

Цей документ віддзеркалює європейські тенденції, а саме підвищення якості викладання, навчання та оцінювання результатів навчання, через те, що у закладах вищої освіти Великої Британії більше уваги надається науковим дослідженням, і менше – якості викладання та навчання. Крім того, офіційне визнання розроблених науково-педагогічними працівниками нових методів викладання набуває значного сприяння, що забезпечує підвищення якості навчання [1, с. 287].

Суттєвим є виокремлення у Національній рамці професійних стандартів науково-педагогічних працівників вищої освіти трьох основних компонентів: «сфер діяльності», «ключових знань» та «професійних цінностей» викладачів закладу вищої освіти. Усі ці три елементи підходять під стандартне визначення поняття «компетенція».

Зведена таблиця сфер (видів) діяльності, ключових знань та професійних цінностей Національних рамок професійних стандартів науково-педагогічних працівників вищої освіти (2011 р.)

Сфери (види) діяльності
1. Розробка та планування навчальних заходів та / або навчальних програм.
2. Викладання і / або супровід навчання студентів.
3. Оцінювання результатів навчання студентів та забезпечення зворотного зв'язку шляхом надсилання відгуків студентам з обґрунтуванням результатів оцінювання.
4. Створення ефективного освітнього середовища для навчання, навчального супроводу та керівництва студентами.
5. Здійснення постійного професійного розвитку предметів / дисциплін і методики їх викладання, що включає в себе дослідження, стипендії та оцінювання професійної практики.
Ключові знання
1. Тематичного матеріалу навчальної дисципліни.
2. Відповідних методів викладання, навчання та оцінювання як в межах навчальної дисципліни, так і на рівні академічної програми.
3. Як навчаються студенти, в рамках навчального предмету / сфери навчання.
4. Відповідних технологій навчання та їх ефективності.
5. Методів оцінювання ефективності викладання.
6. Контексту підвищення якості вищої освіти.
Професійні цінності
1. Повага до кожного студента як окремої особистості, так і різноманітних навчальних спільнот.
2. Сприяння доступу до участі у вищій освіті та створення рівних можливостей для всіх студентів.
3. Використання інформованих підходів і результатів досліджень, стипендії для продовження професійного розвитку.
4. Підтвердження більш широкого контексту, ніж у якому працює вища освіта, визнаючи наслідки для професійної практики.

(Джерело: The UK Professional Standards Framework for teaching and supporting learning in higher education (2011).

Як видно із таблиці, серед сфер діяльності спостерігається зміщення акценту на здійснення постійного професійного розвитку предметів / дисциплін і методики їх викладання. Суттєвий акцент зроблено на знанні методів оцінювання результатів навчання студентів як в межах навчальної дисципліни, так і на рівні академічної програми.

Особлива увага приділена вдосконаленню професійних цінностей науково-педагогічних працівників, зокрема наголошується на повазі до різноманітних навчальних спільнот, сприянні доступу до участі у вищій освіті та створенні рівних можливостей для всіх студентів, використанні результатів наукових досліджень в освітньому процесі та продовженні професійного розвитку.

Логіка думки зумовлює до з'ясування змісту та структури професійного профілю викладача перекладу з позицій компетентнісного підходу на основі використання відповідних термінів. Отже, поняття *competence*, запозичене із зарубіжного інформаційного простору, у вітчизняній площині має два відповідники *компетенція/компетентність* і трактується з позицій системного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого підходів. З'ясування семантичного значення зумовлене рівнем розуміння й усвідомлення питань, пов'язаних зі змістом освіти, соціальною галуззю суспільства, що передбачає формування у майбутніх викладачів перекладу комплексу навичок, необхідних для успішної життєдіяльності в цивілізаційному світі.

Базовими принципами, що покладені в основу професійного профілю фахівця, є принцип орієнтування на компетенції. У цій статті прагнемо з'ясувати, які складові утворюють професійну компетентність викладача перекладу.

Досліджуючи це питання, ми звернулись до досвіду європейських дослідників та їх основних наукових здобутків (*The EMT Translator Trainer Profile Competences of the trainer in translation, 2013*) [6]. Відповідно до запропонованого підходу, професійний профіль викладача перекладу охоплює шість складових компонентів (компетенцій):

- базову (освітню) компетенцію;
- галузеву компетенцію;
- навчальну компетенцію;
- організаційну компетенцію;
- міжособистісну компетенцію;
- компетенцію оцінювання.

Кожна із зазначених компетенцій, у свою чергу, містить низку навичок і вмінь. Усі компоненти є рівними за значущістю, лише їх гармонійне поєднання є ознакою професійної майстерності сучасного викладача перекладу.

Виходячи з узагальненого аналізу позицій зарубіжних дослідників, ми дійшли такої думки, що у фаховому профілі компетентного викладача перекладу у країнах Європи головними визнано такі індивідуально-психологічні якості, як самостійність, дисциплінованість, комунікативність та потяг до саморозвитку. Водночас

особливу роль слід відвести професійній компетентності, що охоплює окремі структурні компоненти, тобто формує скелет професійної кваліфікації викладача перекладу закладу вищої освіти. Вивчення зарубіжного досвіду щодо створення і використання професійних стандартів і професійного профілю викладачів перекладу може посприяти підвищенню якості їхнього добору, підготовки та професійного розвитку і, відповідно, підвищенню їхньої конкурентоздатності на міжнародному освітньому ринку праці.

Література

1. Скиба Ю. Досвід розроблення професійних стандартів науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти Великої Британії. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 3-4 (22-23). С. 283-298.
2. Dorothy K. Training the Trainers: Towards a Description of Translator Trainer Competence and Training Needs Analysis. *TTR: traduction, terminologie, redaction*. 2008. № 21(1). P. 99-125.
3. Durieux Christine. *Fondement didactique de la traduction technique*. Paris: Didier Erudition, 1988. P. 8.
4. Gouadec D. *Translation as a Profession*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007. 396 p.
5. Kiraly D. *Pathways to Translation. Pedagogy and Process*. Kent (Ohio): Kent State University Press, 1995. 192 p.
6. Gambier Y., Pokorn N.K. *The EMT Translator Trainer Profile Competences of the trainer in translation: OPTIMALE Training session*. Tallinn, 2013. http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/translator_trainer_profile_en.pdf.
7. *The UK Professional Standards Framework for teaching and supporting learning in higher education*. <https://www.heacademy.ac.uk/ukpsf>.

Вячеслав Плютов

г. Минск, Республика Беларусь

К вопросу о соразмерности текстов исходного и переводящего языков

The article provides some observation and guidance on how to make the texts of the source language and the target language commensurate and proportional in size. This requirement is often neglected in teaching translation although it contributes largely to the quality and adequacy of translation. Translated texts may tend to expand and shrink with respect to the original but the degree of shrinkage and extension must not be arbitrary or unreasonable.

Key words: source language, target language, equilinearity, commensurateness, proportionality, adequacy.